

KAN VE KAN ÜRÜNLERİ YASASINDA KURUMLARIN ROLÜ: KIZILAY'IN ROLÜ

Sefa Saygılı

Türk Kızılayı Yönetim Kurulu Üyesi

Kan bankacılığı ve transfüzyon tıbbı alanındaki gelişmeler paralelinde ülkemizde bu alandaki modern uygulamaların önünü açacak yeni yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliğinden yola çıkılarak 1983 yılında yürürlüğe giren “2857 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu”nun yerine 11.07.2007 tarihinde “5624 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu” uygulamaya girmiştir.

5624 sayılı kanun Avrupa Birliği'nin kan hizmetleri ile ilgili mevzuatına uyumu dikkate alınarak birçok alanda yenilikler getirmiş ve kan ve kan bileşenleri temininde karşılıksız ve gönüllü bağışın esas alınması, kan alınması ve kan transfüzyonunun hekim sorumluluğu ve denetimi altında yapılması gerekliliği gibi esasların yanı sıra;

“Bölge kan merkezi ve kan bağışı merkezini; kamu kurum ve kuruluşları ile Türk Kızılayı, transfüzyon merkezini ise kamu kurum ve kuruluşları ile Türk Kızılayı'nın yanı sıra, bünyesinde acil müdahale şartlarını taşıyan özel sağlık kuruluşlarında olmak kaydıyla gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişileri açık işletebilir” hükmü getirilmiştir.

Türk Kızılayı 5624 sayılı kanunda ve 27074 sayılı resmi gazetede yayınlanmış olan Kan ve Kan Ürünleri Yönetmeliğinde belirlenen kan bağışı merkezi ve bölge kan merkezlerinin kurulması, cihaz, malzeme, personel, kalite yönetimi ve kalite kontrol standartları çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

İlgili kanun, yönetmelik ve bunlara bağlı olarak çıkan Kan ve Kan Ürünleri Rehberi doğrultusunda çalışmalarına devam eden Türk Kızılayı kan toplama grafiğinde artan bir artış göstererek ülke genelindeki ihtiyacın karşılanmasında büyük rol üstlen-

miştir. 1999 yılı sonrası tüm faaliyetlerinde yeniden yapılanma sürecine giren Türk Kızılayı öncelikle afet hizmetlerindeki faaliyetlerine yoğunlaşmış, 2005 tarihinde yürürlüğe giren Bütçe Uygulama Talimatı sonrası birçok gelişmiş ülkelerde donasyon kan bankacılığı faaliyetlerini Kızıllaç derneklerinin üstlenmesi ve Avrupa Birliği'nin ilgili direktiflerince bu faaliyetlerde sivil toplum kuruluşlarının adres gösterilmesine paralel olarak kan hizmetlerine ağırlık vermiştir. Türk Kızılayı 2005 yılında uygulamaya koyduğu “Ulusal Güvenli Kan Temini Projesi” ile ülke kan ihtiyacının karşılanmasına talip olduğunu büyük bir kararlılıkla göstermiştir.

2005 yılında Türk Kızılayı 21 kan merkezi ve 8 kan istasyonu ile 27 ilde hizmet vermekteydi. 1 Haziran 2005 tarihi itibariyle uygulamaya konulan Ulusal Güvenli Kan Temini Projesi ile gelişmiş ülkelerde uygulanmakta olan bölgeselleşme stratejisi model alınmıştır. Proje kapsamında etkin bir organizasyonla ülke genelinde toplanan kanın çağın gereklerine uygun tüm laboratuvar işlemlerinden geçirilerek, uygun koşullarda hastanelere dağıtımı hedeflenmiştir.

2007 yılında, artan hedeflerle yzölçümsel olarak daha küçük ve kontrol edilebilir bölgeler oluşturulması ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda 12 bölge kan merkezi ve 55 kan merkezi oluşturulmuştur.

2009 yılına gelindiğinde; Kan ve Kan Ürünleri Kanununu uygulamaya yönelik 4 Aralık 2008 tarihinde yürürlüğe giren Yönetmelik çerçevesinde bölge kan merkezi, kan bağışı merkezi ve transfüzyon merkezi olarak tanımlanan hizmet birimleri dikkate alınmış bu doğrultuda yapılanmaya gidilmiştir. Türk Kızılayı'na verilmiş hedefler doğrultusunda ülkenin coğrafik yapısı yeniden değerlendirildi-

rilerek günlük kan ve kan ürünü dağıtım ve test tüpü sevkiyatının yapılabileceği organizasyonel değişikliğe gidilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Türk Kızılayı 2009 yılından günümüze tam donanımlı 15 bölge kan merkezi ve 62 kan bağış merkezi ile 58 ilde kan hizmetleri faaliyetlerini sürdürmektedir.

2005 yılında gezici ekipler ve kan dağıtım faaliyetleri 82 adet çeşitli taşıt ile gerçekleştirilmekteyken, günümüzde 1 adet TIR, 12 adet kan alma otobüsü ile birlikte 127 adeti kiralık olmak üzere toplam 301 araca ulaşılmıştır.

Kan merkezlerine yönelik donanım eksikliklerinin giderilmesine yönelik çalışmalar da sürdürülmekte ve günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte cihazlar temin edilmektedir. 2005 yılında kan hizmet birimlerindeki toplam tıbbi cihaz sayısı 3003 iken 2010 yılında toplam tıbbi cihaz sayısı 5043 olmuştur.

2005 yılında 435 doktor ve flebotomist olmak üzere Türk Kızılayı kan merkezlerinde toplam 1113 personel çalışmaktayken, Eylül 2010 itibarıyla 621 doktor ve flebotomist olmak üzere toplam çalışan sayısı 1602 olmuştur. Günümüzde Türkiye genelinde 69 kan bağışçısı kazanımı personeli de görev yapmaktadır.

2005 yılında Kalite Koordinatörlüğü kurularak Güvenli Kan Temini projesi ile birlikte hizmet birimlerinde Kalite Yönetim Sistemi uygulamaları başlamış ve bilimsel normlar ve uluslararası standartlar çerçevesinde kalite indikatörleri ölçülerek kurumun hizmet performansı net bir şekilde ortaya çıkarılmaya başlanmıştır.

2007 yılında Orta Anadolu Bölge Kan Merkezi (Ankara) JCI (Joint Commission International) tarafından akredite edilen ülkemizde ve dünyadaki tek kan merkezidir. ISO 15189:2007 Tıbbi Laboratuvarlar – Kalite ve Yeterlilik için Özel Gereklilikler standardı da dahil olmak üzere başta büyük kan merkezleri olmak üzere adım adım tüm kan merkezlerinin uluslararası akreditasyonlarının sağlanması hedeflenmektedir. Bunlara ilaveten 2006 yılında sadece Ankara ve İstanbul’da olan kalite kontrol laboratuvarları, bugün itibarıyla tüm bölge kan merkezlerine yaygınlaştırılmıştır. Ürün dağıtımını son yapısal değişiklik ile ayrı birim olarak ele alınmış, ayrı kadro yapısına kavuşturulmuştur.

Kurulan otomasyon sistemi sayesinde tüm BKM ve KBM’ler birbirine bağlanmıştır, bu sayede ulusal stok takibi gerçekleştirilebilmektedir. Kan

Bankacılığında uluslararası bir standart olan ISBT 128 etiketleme sistemi kullanılmaktadır. Ulusal çapta ret veri tabanı uygulamasına geçilmiştir. Otomasyon sisteminin sağladığı veriler sayesinde kan bankacılığı uygulamalarında geçmişe kıyasla daha profesyonel planlamalar yapılabilmektedir. Kan bağışından kan ürününün elde edilerek hastaneye teslimine kadarki tüm süreçler otomasyon sistemi ile kayıt altına alınmakta ve bu sayede gerektiğinde geriye yönelik olarak incelemeler mümkün olmaktadır.

Türk Kızılayı, gönüllü bağışçılardan topladığı kan sayısını her geçen sene arttırmakla birlikte bu alanda toplumu bilinçlendirme faaliyetlerine de ağırlık vermiştir. Bu bağlamda Türk Kızılayı’nın yapmakta olduğu çalışmaların ana başlıkları şunlardır:

Davranış değişikliği çalışmaları ve Toplumda Kan Bağışı Bilincinin Oluşturulması Projesi ile Türk Kızılayı toplumda kan bağışı konusunda yaratmakta olduğu farkındalık ile bilgi, bilinç ve davranış değişikliği oluşturarak gönüllü kan bağışçısı kazanımını güçlendirmiştir.

Dünya Sağlık Örgütü’nün desteklediği Uluslararası Kızılay-Kızılhaç Dernekleri Federasyonu’nun kan bağışı alanında gençlik girişimi olan Hedef 25, Türkiye’deki 25 yaşına kadar olan genç nüfusun harekete geçirilmesiyle kan bağışı konusunda bilinçlenmelerinin, “gönüllü, düzenli ve bilinçli” kan bağışçısı olmalarının sağlanması ve onlarla bu bilincin gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemektedir.

Mayıs 2008 tarihinde başlatılan Davranış değişikliği kampanyası üç aşama halinde yürütülmektedir. Birincisi aşamada; toplumda farkındalık oluşturması amacıyla “Kanımızın Yetmemesi Kanımıza Dokunuyor” kavramı, ikinci aşamada; toplumu harekete geçirmesi amacıyla “Bir milyon iyi insan aranıyor” kavramı kullanılmıştır. Üçüncü ve son aşamada ise; toplumda oluşturulan farkındalık ve hareketin idame ettirilmesi yani süreklilik anlayışı içerisinde kan bağışlarının devam ettirilmesi söz konusu olmaktadır. “Birbirimize ihtiyacımız var! ve Kan acil değil, sürekli bir ihtiyaçtır” söylemleri ile güvenli ve sürekli kan teminine yönelik medya ve kazanım çalışmaları devam etmektedir.

Kampanya çerçevesinde gerçekleştirilen medya – tanıtım çalışmalarında gazete ilanları, açık hava reklamları, TV spotu, radyo spotu, el ilanı (föy), afiş, banner hazırlanmış ve tüm mecraların Türk Kızılayı’na destek vermesi sağlanmıştır. Televiz-

yon programlarına katılım sağlanarak kamuoyunun kampanya hakkında bilgilendirilmesi sağlanmaktadır. Kurumsal bağışçılar ile işbirliği protokolleri yapılmakta ve bu doğrultuda kampanyalar devam etmektedir. Bunlara ilaveten yaz ayları için ve özellikle Ramazan ayında yapılan dönemsel kampanyalar özel olarak planlanmakta ve uygulamada ulusal ve yerel görsel/ yazılı medyanın da desteği alınmaktadır.

Artan kan bağışı miktarlarına paralel artış gösteren plazmanın da tüketilmeyen kısımlarını değerlendirmek ve ülkenin fraksinasyon ürünlerine olan bağımlılığını sona erdirmek amacıyla T.C. Sağlık Bakanlığı'nın gerçekleştirdiği çalışmalara Türk Kızılayı da her türlü desteği vermektedir.

2005 yılında ülke kan ihtiyacının yaklaşık 1.200.000 ünite olduğu değerlendirilmekte iken

Türk Kızılayı bağışlardan temin ettiği 305.322 ünite kan ile toplam ihtiyacın %25'ini karşılamaktaydı. Son değerlendirilmelere göre ülke ihtiyacı 1.800.000 ünite, buna göre 2010 yılının ilk 9 aylık döneminde topladığı kan bağışları göstergeleri ve yılsonunda hedeflediği 1.100.000 ünite kan ile ülke kan ihtiyacının % 61'i Türk Kızılayı tarafından karşılanacaktır.

Türk Kızılayı, bölge kan merkezleri ve kan bağışı merkezleri ile tam kapasite donasyon bankacılığı hizmetlerini vererek, ortalama 1.800.000 ünite olan ülke kan ihtiyacının tamamını karşılamak amacıyla ilgili yasa ve yönetmeliklerin belirlediği standartlarda ve Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde olarak çalışmalarına bundan sonra da kararlılıkla devam edecektir.